

Náhradní pesach

4 Moj 9

kázání ze soboty 9. 5. 2015 – br. Jiří Beneš

Celý oddíl má tuto strukturu: po vypravěčově avízu (4 Moj 9,1) následuje první ze dvou Hospodinových výroků (4 Moj 9,2-3). Ten je oddělen od druhého výroku vypravěčovým předělem s důvody pro Hospodinovo druhé promluvení (4 Moj 9,4-9). Součástí tohoto předělu jsou dvě přímé řeči: řeč nečistých mužů (4 Moj 9,7) a odpověď Mojžíšova (4 Moj 9,8). Po Mojžíšově řeči, která slouží jako odkaz na Hospodinův výrok, následuje tento výrok o druhém, náhradním Pesachu (4 Moj 9,9-14).

Vypravěč Hospodinovu první řeč uvádí. Upozorňuje na to, kdo mluví, ke komu, kde a kdy. Lokalizuje tedy Hospodinovu řeč na poušť a poměrně obsáhle ji časově určuje. Hospodinova řeč je nevyžádaná, spontánní a aktuální. Vzhledem k tomu, že Hospodin ohledně Pesachu již instrukce vydal a tato jeho řeč obsahuje jen drobné doplňující informace, představuje Hospodinovo promluvení jen další zdůraznění důležitosti jeho předchozích instrukcí. Hospodinův výrok je tedy výrazem toho, jak mu na tom, co o Pesachu sdělil, resp. na praktikování jeho pokynu jeho lidem velmi záleží. Pokud v prvním měsíci Hospodin znovu promluvil o Pesachu tak, jak to učinil předešlý rok, pak na tuto slavnost klade mimořádný důraz. Ustanovení Pesachu je tedy závažné nařízení, které Boží lid nesmí ztratit ze zřetele (přehlédnout).

Hospodin konstatuje soulad mezi jeho pokyny a praxí jeho lidu. Nic nenařizuje (ČEP má „at“, které v hebr. textu není). Třikrát v 4 Moj 9,2-3 Hospodin oznámí, že jeho lid „činí Pesach“, resp. že uskutečnili svůj první Pesach po vyvedení z Egypta. To je první informace, kterou zde Hospodin sdělí. Zpráva o praktikování Pesachu je motivové slovo celé perikopy. Uskutečňování Pesachu je téma (hlavní sdělení) oddílu 4 Moj 9,1-14 i na základě frekvence zmínek o této aktivitě. Nejprve to o nich sdělil jednou (4 Moj 9,2) a pak to řekne jim v přímé řeči dvakrát (v 4 Moj 9,3 je přechod z obecné do osobní mluvy). Upozorněním na jednání synů Izraele oznamuje Hospodin svému lidu jeho jakost a totožnost: tím (plněním Hospodinových instrukcí, tj. slavením Pesachu) jsou Hospodinu známí. Dvakrát řekne, že jsou to „synové Izraele“, kdo „činí Pesach“ a dvakrát řekne, že jej slaví „ve stanovený čas“, resp. „v setkávání jeho“.

Dále Hospodin stejně jako vypravěč upozorňuje na přesné časové určení svátku (4 Moj 9,3). Formulace „14. v tomto měsíci den mezi dvěma večery“ je opakování (duplikace) z 2 Moj 12,6. Hospodin nemluví výslovně o beránkovi, jeho opatrování, zabití, krvi, pomazání, ale zato upozorňuje na způsob slavení: „vytváříte je tak, jako všechna nařízení a práva“, resp. „činíte jej podle všech nařízení týkajících se Pesachu“. Hospodin, který se zde patrně odvolává na své předchozí instrukce o Pesachu (2 Moj 12,1-20.43-49), popisuje kvalitu uskutečňování Pesachu a současně identitu synů Izraele: jejich jednání (chování) určují Hospodinova nařízení, s nimiž jsou v souladu.

Hospodinův výrok je adresován Mojžíšovi. Ten však v reakci na Hospodinův výrok promluví „k synům Izraele“ v tom smyslu, „aby činili Pesach“. Vypravěč jeho přímou řeč neuvede, ale jen referuje o tom, čeho se jeho přímá řeč týkala. Mojžíš podpořil Hospodinovo sdělení, potvrdil jej a postavil se za to, co Bůh řekl, neboli povzbudil „syny Izraele, aby činili Pesach“.

Následně také vypravěč oznamuje, že synové Izraele „činí (uskutečnili) Pesach“, neboli opakuje Hospodinova slova z 4 Moj 9,2 včetně časového určení („14. den prvního měsí-

ce mezi dvěma večery“). Skutečnost, že 4 Moj 9,5 opakuje a rozvíjí sdělení z 4 Moj 9,2-3 představuje poetický prvek v instrukci (paralelismus membrorum), tedy prvek, který instrukci zkrásňuje (činí ji vznešenou a snadněji zapamatovatelnou). Jiným poetickým prvkem je zarámování výpovědi v 4 Moj 9,5 do slovesa „oni činí“. A dalším poetickým prvkem je uspořádání sdělení a opakování tohoto uspořádání. V 4 Moj 9,5 jsou totiž zmíněni synové Izraele, Pesach, jednání a čas stejně, jako je tomu v 4 Moj 9,4, jakož i v 4 Moj 9,2-3 a v 4 Moj 9,10-11.

Vypravěč v 4 Moj 9,5 opakuje Hospodinův výrok nejen z 4 Moj 9,3, ale také z 2 Moj 12,18. Ujišťuje, že tomu tak skutečně, jak Hospodin řekl. Konstatuje, že synové Izraele jsou v souladu s tím, co Hospodin říká. Činí tak v 4 Moj 9,5 opakovaně a dvěma způsoby: a) formulí „tak činí synové Izraele“ opakuje, dosvědčuje a potvrzuje sdělení o tom, že podle Hospodinova výroku jednali (činí tak již potřetí, viz 2 Moj 12,28.50); b) doplňuje upozornění na to, že to bylo „podle všeho, co přikázal Hospodin Mojžíšovi“. Od vypravěče představuje mimořádně silný důraz na jednání podle Hospodinových pokynů, na praktikování Hospodinova nařízení, tedy na soulad s očekáváním Hospodinovým.

Optimistická perspektiva Hospodinova, vypravěčem podtržená, má však nečekané následky. Vypadá to, jakoby vyvolala výčitky svědomí. Vypravěč totiž sděluje, že nastal problém: soulad není v komunitě naprostý (4 Moj 9,6-7). Hospodinův výrok přistihl některé muže při nemožnosti realizovat nařízení. To nevzniklo svévolí, tedy proto, že někdo činit Pesach nechtěl. Nastalo totiž neočekávané (neznámé a nechtěné) znečištění mužů, které jim zabránilo „činit Pesach“. O příčině nečistoty vypravěč nic neřekne a není ani třeba. Formulaci „jsou nečistí pro duši člověka“ překládá ČEP slovy: „kteří se poskvrnili při mrtvém člověku“ (i v 3 Moj 21,1 a 4 Moj 5,2). Důležité je, že muži svůj stav znají a neignorují. Jsou odpovědní. Neskrývají svou nečistotu. Berou vážně Hospodinův výrok i svůj stav. Záleží jim na tom, co očekává Hospodin. Vyvozují důsledky ze svého stavu a chtějí jej řešit a to hned. Ovšem nevědí jak. Jejich stav, Hospodinův předchozí výrok týkající se nečistoty a tento Hospodinův výrok týkající se Pesachu je dostal do slepé uličky – do neřešitelné situace, se kterou si nevedí rady. Potřebují pomoc (sami to nezahlédnou). Nečistí muži představují komunitu s vůlí (s pozitivní motivací) činit Pesach (komunita bez vůle bude popsána v 4 Moj 9,13), která však má na cestě k činění Pesachu překážky.

Proto předstupují před Mojžíše a Árona a svůj problém formulují (pojmenovávají), vyznávají, zveřejňují. Vypravěč o tom referuje citováním jejich přímé řeči v 4 Moj 9,7. Popisují svůj problém stejnými slovy, jakým na něj upozornil v 4 Moj 9,6 vypravěč. A doplňují svou diagnózu otázkou, z níž je patrné, že se cítí být znevýhodněni. Tuto diskriminaci popisují trpným rodem, z něhož vyplývá, že za to nemohou. Někdo je omezil, ukrátil v tom, aby mohli dosl. způsobit přiblížení přibližovadla Hospodinova, tj. oni chtějí být „uprostřed synů Izraele“ dosl. „v setkávání Hospodinově“, tedy Bohu nablízku. Tím současně vyjadřují, že svátek Pesach chápou jako příležitost přiblížit se Bohu, zcela ve smyslu 2 Moj 12,48.

Pro Mojžíše je to také neřešitelný problém – neví, co s tím. Ale na rozdíl od nich ví, jak a kde hledat řešení. Ví totiž, že jde o záležitost, která je v kompetenci Hospodinově a proto ji také na Hospodina přesouvá (srov. také 4 Moj 15,32-36). Podobně se chová i Chizkijáš, který při slavení Pesachu narazil na stejný problém. Tam však nečistí lidé nepřicházejí za králem, ale král, který problém registruje, jej řeší sám (2 Pa 30,17-20). Motiv neřešitelného problému jako podnětu ke komunikaci s Bohem, podnětu k Hospodinovu projevení se, je tedy v popisu Chizkijášova Pesachu (2 Pa 30,18-20) jako závažný duplikován. Chizkijáš se modlí stejně jako Mojžíš a v obou případech Hospodin reaguje. To je Hospodinova věc, k tomu se proto musí vyjádřit jen on (4 Moj 9,8). Mojžíš (ani král Chizkijáš) k tomu nemá kompetence (nehrne se do toho). Respektuje Hospodinovo

pole působnosti. Nepřekračuje své kompetence. Nevyjadřuje se k tomu, k čemu není kompetentní. Není vševědoucí, nehraje si na Boha, nemluví za Boha. Vytváří mu prostor. Vtahuje jej do dění. Nechává jej promluvit – vyjádřit se. Ustupuje do pozadí.

Mojžíš ohlašuje, že Hospodinovo projevení se bude mít charakter příkázání stejně, jak to avizoval vypravěč v 4 Moj 9,5. Na řešení, které musí přijít od Boha, je však třeba se připravit. Proto Mojžíš požaduje, aby se tázající postavili do pozoru, tedy do pozice vojáka před velitelem, připraveného přijmout rozkaz (hebr. *imadú* je také v Chizkijášově Pesachu v 2 Pa 30,8). Sám pak upozorňuje na to, že chce naslouchat. Na sobě jim tak ukazuje postoj vůči Hospodinovým příkazům: je jim třeba v připravenosti, v pohotovosti pro jejich vykonání naslouchat, tj. akceptovat je a vpustit je do sebe – vystavit se jim a nechat se jimi ovládnout.

Hospodin problém vyřešil (podobně 2 Pa 30,20: Hospodin slyší a uzdraví). Rozsudek neboli druhý Hospodinův výrok (4 Moj 9,10-14) obsahuje nejprve nárok na sdělování Hospodinova výroku. Lid musí Hospodinovým výrokům naslouchat a znát je. Proto je Mojžíšovi podruhé v souvislosti se svátkem Pesach (podobně již v 2 Moj 12,3) nadiktováno, co má ohledně svátku Pesach synům Izraele říci.

Hospodin v 4 Moj 9,10 mluví o muži, který „*je nečistý k duši*“. O tom mluvil předtím již dvakrát: „*k duši se neznečistíte*“ (3 Moj 21,1) a „*vyhosti z tábora každého, kdo je nečistý k duši*“ (4 Moj 5,2). V 4 Moj 9,1-14 se tato formulace po vypravěči a nečistých mužích objevuje již potřetí. Buď vypovídá o tom, že nečistota nějak pronikla k duši, nebo o tom, že nečistý muž nesmí přijít do kontaktu s duší („*je nečistý pro vaše pokolení*“). Spolu s tím Hospodin uvádí ještě jednu okolnost, která by neměla vyžadit muže z účasti na Pesachu: být „*na cestě daleko pro vás nebo pro vaše pokolení*“. Nečistota pro duši je tak podobná nějaké formě vzdálenosti od komunity a Boha (cestováním). Muž, který „*je nečistý k duši*“, nebo „*na cestě daleko pro vás nebo pro vaše pokolení*“ „*činí Pesach pro Hospodina*“. Stejný motiv (nečistota a vzdálení se) se znovu objeví v 4 Moj 9,13 a v popisu Chizkijášova Pesachu v 2 Pa 30,3.6.9. Ovšem zde se problém se vzdáleností chápe spirituálně (jako vzdálenost od Hospodina) a řeší se výzvou k návratu (hebr. š-v-b) k Hospodinu. Ta je variací touhy po přiblížení se Bohu (4 Moj 9,7) a Hospodinova pokynu k přiblížení se v 4 Moj 9,13, vyjádřeného ovšem slovesem q-r-b.

Hospodin pokračuje v 4 Moj 9,11 drobnou úpravou (transformací) původního ustanovení. Posunem doby slavení vychází Bůh nečistým mužům vstříc (jinak vše v instrukci zůstává tak, jak bylo). To je jeden doklad důležitosti praxe slavení svátku Pesach (tato úprava se jiného svátku netýká). Ilustrací této praxe a midrašem k tomuto ustavení je slavení druhého (náhradního) Pesachu králem Chizkijášem (2 Pa 30) ze stejných důvodů, jak je popsáno v 4 Moj 9,1-14. Přesněji Pesachu ve druhý měsíc (to je třikrát zmíněno u Chizkijášova Pesachu (2 Pa 30,2.13.15).

V 4 Moj 9,10-14 ovšem není zmíněno, že by došlo k očištění nečistých. Jen se konstatuje, že nečistí shledali svou nečistotu, která je vyřadila ze slavení Pesachu a řeší ji přes Hospodina. Vzhledem k tomu, že je jim o měsíc později Hospodinem dovoleno Pesachu se účastnit (4 Moj 9,11), pak důvody jejich izolace (tj. nečistota) asi pominula, byť to není výslovně řečeno (nemluví se o tom – tajemství). Zdá se, že vyřešení jejich problému nastalo pouhým (a samotným) Hospodinovým promluvením (viz Ježíšovo: „*vy jste již čisti pro slovo, které jsem k vám mluvil*“ v Jan 15,3): navzdory jejich stavu totiž Hospodin konstatuje „*činí Pesach pro Hospodina*“. To znamená, že nečistotu řeší Hospodin a řeší ji svým slovem. Nečistota tedy představuje podnět k hledání Hospodina, ke vstupu do Hospodinovy blízkosti. Nečistí muži tedy druhý měsíc mohou činit náhradní Pesach a Hospodin zde ještě doplňuje, že činit Pesach znamená: jedí jej.

Dalším dokladem důležitosti praxe slavení svátku Pesach je Hospodinovo dvojnásobné upozornění na závažnost instrukce v 4 Moj 9,12.14 slovy: „*nařízení Pesachu*“ (hebr. choq - zákon, jehož důležitost a trvalost je vyjádřena jeho vyrytím do kamene). Hospodinův výrok o druhém Pesachu představuje zopakování (variaci) předchozího ustanovení Pesachu se zdůrazněním těchto nezbytných prvků (viz 4 Moj 9,11-12): čas a jídlo, tj. „*mezi večery, nekvašené chleby a hořké byliny*“ (srov. 2 Moj 12,8), nic nezbude do rána (srov. 2 Moj 12,10), kost nebude zlámána (srov. 2 Moj 12,46).

A Hospodin instrukci o slavení náhradního Pesachu doplňuje dvěma způsoby. V 4 Moj 9,13 je to upozorněním na muže (jedince) bez vůle (bez motivace) činit Pesach, který nemá na cestě k činění Pesachu překážky a který je tak protikladem nečistých mužů. Člověk, který nemá důvod pro neslavení Pesachu (je totiž čistý a není na cestě) a přesto Pesach nečiní (zřekl se toho - činění Pesachu je totiž velmi důležité), neboli je neochotný činit Pesach a vyjádřit tak svou vůli jednat podle Hospodinových požadavků, ztrácí své místo v pospolitosti Božího lidu (to je důsledek). Duše totiž do pospolitosti Božího lidu patří – tam je její místo. To se vyjádří trpným rodem (srov. hebr. *nig-gará* v 4 Moj 9,7): „*je vyříznuta ona duše z lidu jejího*“. Kdo duši vyřízne, není sděleno. Hospodin zde opakuje svůj výrok z 2 Moj 12,15.19 a jako závažný jej v 4 Moj 9,13 ještě zdůvodňuje (vysvětluje). Tím důraz na činění Pesachu násobí. Slavit svátek Pesach tedy není jen náboženská hra, forma zábavy pro sběrače náboženských zkušeností. Má cosi společného s Božím soudem (jde o duši!). Současně se ukazuje, že člověka z komunity vyznavačů (Božího lidu) nevyřazuje nečistota, ale absence vůle činit Pesach. Dvakrát se tak mluví o duši. Nečistí muži berou na duši ohled a řeší to, kdežto ignoranti o duši přicházejí. Správcem duše je Hospodin (očisťuje a vyřezává).

Příčiny vyříznutí duše jsou dvě: a) nezpůsobuje přiblížení přibližovadla Hospodinova. Citací slov nečistých mužů (4 Moj 9,7) potvrzuje Hospodin správnost jejich přístupu (jde o přiblížení se k Hospodinu) a zdůrazňuje ho a současně v případě neochotných mužů uvádí tato slova jako příčinu jejich vyříznutí z pospolitosti Božího lidu. Jinými slovy: vyříznutá duše nedělá to, co je třeba dělat (absence aktivity vůči Hospodinu); b) „*hřích svůj nese onen muž*“, tzn. dělá, co je třeba nedělat. Je aktivní, kde nemá a není aktivní, kde má. Pokud by Pesach činil, pak by svůj hřích nenesl (nesl by jej někdo za něj). Kdo to je, je zde zamlčeno, ale kontext ukazuje na Mojžíše, potažmo na Hospodina. V 2 Moj 12 je to velikonoční beránek, kdo chrání komunitu před smrtí (nese, tj. snímá hřích?).

Druhý způsob Hospodinova doplňování instrukci o slavení náhradního Pesachu je v 4 Moj 9,14. Týká se cizince (bezdomovec je synonymem toho, kdo je vzdálený – na cestě, viz 4 Moj 9,10.13). Nikoli však každého, ale jen toho, který „*přebývá s tebou*“ (podobně 2 Pa 30,25). Pro něj platí to, co pro syny Izraele, jako to formuloval Hospodin v 4 Moj 9,3. Cizinec tedy „*činí Pesach pro Hospodina podle pesachových instrukcí a rozhodnutí*“. Hospodin zde duplikací akcentuje svůj předchozí důraz na soulad člověka (tvůrce Pesachu) s Hospodinovými nařízeními, tedy na řád slavení. Slavení Pesachu je výraz souladu s Hospodinovými nařízeními. Tímto upozorněním Hospodin zřejmě navazuje na své nařízení z 2 Moj 12,48-49, kde říká, že cizinec musí být před slavením Pesachu obřezán. Že jde o ohlas 2 Moj 12,48-49 v 4 Moj 9,14 vyplývá z citace závěrečné věty o tom, že nebude rozdíl mezi domorodcem a bezdomovcem. Činění Pesachu je výraz sounáležitosti s komunitou Hospodinových vyznavačů. Přijetí cizince do slavení Pesachu je protikladem vyříznutí duše. Cizinec se činěním Pesachu stává synem Izraele. Syn Izraele je nečiněním Pesachu naopak z Izraele vyříznut.